

BIOGRAFII EXEMPLARE ÎN COMUNITĂȚI DE CEHI DIN ZONA BANATULUI ÎN SECOLELE XIX-XX

Sînziana Preda*

Cuvinte cheie: *pemi, biografie, identitate, exemplar, comunitate*
Keywords: *pemi, biography, identity, exemplary biographies, community*

Aduși printre ultimii coloniști în Banatul veacului XIX, cehii boemieni au pus bazele câtorva așezări, de-a lungul văii Dunării, așezări în cadrul cărora și-au menținut, până în zilele noastre, specificul, prin limba, religia și tradițiile proprii. Provenind din celălalt capăt al extinsului Imperiu Habsburgic, această populație a fost relocată în virtutea unor scopuri precise, care orientau politica Curții de la Viena conform necesităților imperioase întru securizare și rentabilizare economică a frontierei răsăritene. Momentul se suprapunea situației deficitare traversate de masele populare din Cehia, nevoite să facă față recesiunii economice care a caracterizat această zonă și pe parcursul secolului XVIII. Era, așadar, evident, în asemenea condiții, că orice propunere agitând iluzia unui trai mai bun avea să găsească adepți, o serie de țărani, meșteșugari mărunți, calfe, tăietori de lemne etc. înscriindu-se pe listele celor care urmau a fi colonizați în sudul provinciei bănățene.

Asemeni mai tuturor celor care și-au găsit o nouă patrie, cehii colonizați în regiunea Clisurii vor căuta să recompună, în cele mai mici detalii, existența abandonată în locurile de baștină. Acel „acasă” a început să dobândească formă și culoare, în mod treptat, dând la iveală elementele unei culturi materiale și spirituale specifice, diferite de cele ale populației românești și sârbe, care constituiau vecinătatea noilor sosiți; aceste constructe, parte importantă și integrantă a profilului identitar, au schițat o serie de aprecieri la adresa alterității, pe care le regăsim până astăzi atât la nivelul *self-identification*, cât și în ce privește heteroidentificările. Dislocarea din pământul strămoșesc a însemnat, în consecință, o translație în plan fizic: caracterul etnic s-a păstrat și în noua patrie, transmis prin anumite mecanisme, din generație în generație.

„În conformitate cu mecanismele eroologiei, personajele exemplare devin în memoria colectivă

eroi”¹. Pornind de la această alegație, demersul pe care l-am inițiat a urmărit identificarea personalităților exemplare, de ieri și de azi, care și-au găsit un loc în memoria sătenilor din cele șase localități cu populație compactă de etnie cehă (Sf. Elena, Bigăr, Gîrnic, Ravenska, Eibenthal și Șumița).

Eroii, prin natura lor, sunt exemplari și, într-o formă sau alta, apar în mitologiile tuturor popoarelor. În lumea greacă, categoria eroului este una cu totul specială: deși nu se bucură de toate privilegiile zeilor, se situează cu mult deasupra oamenilor obișnuiți, consacrați prin moarte ridicându-l – în spiritualitatea epocii clasice – „la un statut aproape divin”². Deși au aparținut spațiului uman, cunoscând, inerent, „suferințele și moartea”³, acțiunile împlinite i-au ridicat pe eroi la un rang superior, conferindu-le nemurirea, cel puțin în conștiința semenilor. Perpetuată prin diverse specii ale genurilor epic și liric, imaginea lor reprezintă totodată blazon și punct de referință în istoria urmașilor, faima sporind odată cu amănuntele adăugate de fiecare generație.

Eroii eposului pemilor de etnie cehă sunt acei strămoși mitici care, într-un trecut îndepărtat, s-au jertfit spre a pune bazele comunităților ce au supraviețuit numai în parte până în timpurile noastre. Deși nu putem discuta despre o venerare a eroilor cu „semnificație pur religioasă”⁴ – așa cum se întâmplă la vechii greci – imaginea strămoșilor-eroi este și rămâne sacră în mentalitatea sătenilor, care îi pomenesc în orice relatare care privește începuturile lor pe meleagurile bănățene. Atașamentul față de acești eroi – întemeietori este cu atât mai demn de semnalat, cu cât realizăm că unii dintre ei sunt, întrucâtva, anistorici, sursele documentare amintindu-i parțial. Istoria, sau, mai corect spus,

* Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Sociologie, Bd. Vasile Pârvan, nr. 4, hhayavatha@yahoo.com

1. Doru Radosav, Petrea Icoanei. Travesti și clandestinitate în mișcarea de rezistență anticomunistă, AIO., V, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2004, 75.
2. Jean-Pierre Vernant, *Mit și gândire în Grecia antică*, Ed. Meridiane, București, 434.
3. Jean-Pierre Vernant, *Mit și religie în Grecia antică*, Ed. Meridiane, București, 53.
4. *Ibidem*, 51.

istoriile transmise în familie, din tată în fiu (mulți informatori declarau că „așa s-a povestit de la părinți / bunici”) demonstrează nu numai legătura sufletească cu strămoșul erou, ci și cunoașterea sa, „deopotrivă de către cei tineri și de către cei bătrâni”⁵. Chiar dacă nu au parte de o celebrare într-un moment și cadru anume, străbunii sunt immortalizați în sufletul și conștiința descendenților prin *amintire*: a te raporta nemijlocit și neîntrerupt la astfel de figuri exemplare evidențiază temeinica cunoaștere și comprehensiune a etniei din care vii, percepția coerenței intimelor mecanisme comunitare și, corolar, asumarea deplină și neîndoioasă a propriei identități etnice.

Reflex identitar, împărtășirea unei memorii comune determină raportarea colectivității la aceiași eroi și evenimente comemorative⁶. Eroii fondatori (și istorici, în măsura în care sunt menționați la nivel documentar), unii dintre primii coloniști beneficiază, în amintirea descendenților, de reprezentări specifice: „*au venit...din Plzeň... Hanoi, acum-a-s foarte puțini, înainte au fost mai mulți, Hana, aici-a în sat, știți? (Cine a fost “Hana”?) – Hana! Păi asta-i nume, nu? Ca și cum sunt eu, Mleziva, și-a fost...Hanoi, Hana*”⁷. Conform unei situații⁸ cuprinzând cele 61 de familii care au pus bazele satului Bigăr, rezultă că “Hána” era numele unei singure familii din rândul coloniștilor; legenda întemeierii așezării, așa cum este înfățișată de către săteni – are în centru o figură feminină (uneori o fetiță, dar cel mai adesea o femeie în vârstă), a cărei moarte, în chiar prima noapte a popasului coloniștilor în vatra viitorului sat, a determinat rămânerea lor definitivă în acel loc. Unii dintre informanți au suprapus numele menționat acelei figuri legendare: “...și aici-a văzut (coloniștii, n.n.) că-i apa bună, tot este curățat...și acolo unde-i cimitir, acolo a murit o femeie, în căruță; a fost din familie, mai știu eu cum, dintr-o familie, Hana, Hana, Ana sau Johana, nu mai știu, că așa-i numele ei...”⁹. Nu este greu de observat confuzia numelui cu prenumele, dar și faptul că respectivul personaj feminin se încadrează mai curând în categoria *eroilor-victime*, concept dezbătut pe larg de Ewa Bogalska-Martin în lucrarea „Entre mémoire et oubli. Destin croisé

des héros et des victimes”¹⁰: astfel, glorificarea victimei eroice poartă în ea simbolul supraomului, principal subiect al memoriei colective. Moartea și suferința celor două tipuri sunt foarte apropiate sub aspectul funcției sociale pe care ele o au de îndeplinit. Ambele sunt oferite drept exemple pentru capacitatea lor de a suferi în sprijinul (pentru atingerea) unei cauze juste, nobile, astfel câștigându-și un statut special, un loc în istorie și dreptul la (*re*)*amintire*. Desigur, pentru a dobândi dimensiunea eroică, este necesară o demonstrație, și, mai presus de toate, un scop, o cauză, care să reclame etalarea unor calități și/sau fapte de curaj. Ar fi riscant să pretindem că avem de-a face cu o jertfă voită în cazul acelei *Hána*, însă la nivelul percepției colective, toate acele familii abandonate (de către autoritățile militare, care le promisese condiții avantajoase de trai) efectiv în mijlocul pădurii, exprimă dubla condiție de erou-victimă. Actul sacrificial al femeii a determinat decizia dificilă de stabilire și întemeiere a satului într-un mediu cu totul neprielnic, hotărâre ce constituie însăși esența aspectului “eroic al parcursului inițiativ”¹¹ realizat de grupul coloniștilor. Fără a fi conștienți, cel mai probabil, de calitatea și valoarea comportamentului dovedit, aceștia pot fi priviți cu toții ca personaje exemplare și, asemeni lor, toți cei care, în ciuda purgatoriului¹² aflat în Banat, au ales să rămână.

Ca și „scriere a vieții” – cum sugerează terminologia grecească – biografia constituie acel ansamblu de consemnări având drept țel conturarea istoriei unei vieți *particulare*. Demersurile de acest gen se plasează într-un areal care are drept poli definitorii *biographical novel* și biografia erudită (sau biografia-document), cel dintâi gen dovedind limite mai puțin austere și oferind autorului posibilitatea completării datelor istorice cu propriile-i observații, corecturi și completări¹³. O biografie se scrie cu efort, plăcere, ezitare, retușuri, cu o mare grijă pentru adevăr¹⁴. “Gardian al memoriei”, biograful lasă în urmă o mărturie istorică, ca dovadă a efortului împotriva uitării, dispariției, absenței¹⁵. Obiectivitatea se impune

5. Sînziana Preda & Melinda Dincă, Trei sate timișene în mileniul III (208-215), în *Calendarul Maramureșului*, an II, nr. 3-4, aprilie – decembrie, Ed. Cybela, Baia Mare, 2006, 211.

6. John Hutchinson & Anthony Smith, *Ethnicity*, Oxford University Press, 1996, p. 6 *apud* Alin Gavreliuc, *Etnopsihologie*, Tipografia Universității de Vest, Timișoara, 2000, 18.

7. Vasile Mleziva, 67 de ani, Bigăr, 24.08.2006.

8. Obținută prin amabilitatea d-nului învățător Josef Mleziva (Bigăr).

9. Barbora Mleziva, n. Saucop, 59 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

10. Disponibil la adresa <http://www.harmattan.fr/index.asp?navig=catalogue&obj=livre&no=18441>.

11. Ruxandra Ivăncescu, *Paradisul povestirii – memorie și realitate trăită în povestirea tradițională*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2004, 103.

12. Augustin Karban, File din istoria colonizării cehilor în Banat, în *Columna 2000*, I, nr. 3-4, iulie-decembrie, Timișoara, 2000, 19.

13. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Biographie>, paragraf 1, accesat la 7 mai 2007, ora 17:45.

14. André Maurois, *Aspects de la biographie*, Ed. Bernard Grasset, Paris, 1930, 137.

15. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Biographie>, paragraf 1, accesat la 7 mai 2007, ora 17:45, paragraf 3.

drept necesitate a demersului său interpretativ, dar, în măsura în care ne situăm în zona istoriei orale, corpul datelor care ajunge să fie consemnat capătă o serie de nuanțări. Este un cadru în care imparțialitatea, detașarea sunt mult mai greu de obținut: istoricul devine și observator social, și antropolog, ajungându-se la „umanizare a relației dintre cercetător și informator”¹⁶. Astfel, în construcția biografică, informația „pur istorică” va fi completată de experiența terenului, filtrată prin mecanismele metodologiei științifice. Este, întrucâtva, un tip de biografie „negociată”, pentru că urmărind exemplaritatea unor anonimi, cercetătorul se găsește față în față doar cu subiectul interesului său, ceea ce îl implică, în egală măsură în care îi solicită și imparțialitatea. Efectiva pendulare face referire la acele „power games”, pe care relația cercetător – informator le impune¹⁷, dar, îndeosebi, la capacitatea celui dintâi de a discerne ce e posibil și ce nu a păstra în edificarea structurii biografice. În domeniul istoriei orale, cele două voci se împletesc, relatarea propriei existențe (așa cum este ea percepută la momentul interviului, de către narator) întrețesându-se cu imaginea pe care cercetătorul-biograf și-o configurează atunci când analizează materialul brut. Pentru demersul inițiat, și având în vedere particularitățile comunității (etnice) studiate, întrepătrunderea celor două tipuri de discurs ni s-a părut cea mai potrivită cale de abordare.

Firește, numai divinitatea (sub diferitele ei înfățișări) se bucură de referințe absolute, însă calități precum moralitatea, generozitatea, puterea de-ai ilumina pe ceilalți¹⁸ sunt comune și unor indivizi umani. Charisma, asociată însușirilor morale pozitive și activităților desfășurate în folosul celorlalți (dintr-un grup mai mic sau mai mare, mai apropiat sau mai îndepărtat) pot duce la apariția liderului, acel „sfânt secularizat”, despre care pomenește J. Burckhardt, citat de A. Gavreliuc¹⁹. Ca lider poate fi socotit și preotul, și învățătorul sau o altă notabilitate, întreprinderile acestora extinzându-se dincolo de limitele domeniului lor de competență. Recunoscuți și proclamați ca atare de către membrii colectivității, ei se disting printr-o biografie mai mult sau mai puțin evenimentială, relatările urmărind contextele interpersonale și sociale în care ei au

funcționat²⁰ sau funcționează. Un astfel de exemplu este cel al părintelui Václav Mašek, actualmente paroh a două dintre satele pemilor chei, Eibenthal (și Baia Nouă, fostă colonie minieră, cu populație majoritară cheică) și Bigăr, primul găzduind reședința domniei sale.

Originar din comuna Gîrnic (dintre cele șase, localitatea cu cel mai mare număr de etnici cheici), pater Mašek primea în anul 2002 laurii unei înalte distincții, „Gratias Agit”, drept recunoaștere pentru „munca depusă în folosul etnicilor cheici din România”²¹; un efort căruia i s-a dedicat încă din anul 1968, când a fost hirotonisit și care – la 4 iunie 2002 – a fost încununat cu premiul „Jan Masaryk”, pentru prima oară oferit unui preot din țara noastră. „Premiul se acordă acelor persoane care de-a lungul anilor, poartă dincolo de hotarele țării grija etniei cheice. Sunt preot de 34 de ani, timp în care m-am aflat mereu printre cheici. O perioadă de timp am fost prin toate cele nouă sate de cheici (se face referire și la satele unde pemii se găsesc în număr relativ important, dar nu constituie majoritatea covârșitoare, n.n.), iar în prezent sunt la a treia parohie, tot cu enoriași de etnie cheică”²².

Sub aspect metodologic, cadrele biografiei parohului se încheagă utilizând tehnica interviului (aplicată sătenilor - în special de la Eibenthal), informații, provenind dintr-o serie de reportaje și publicații, și, nu în ultimă instanță, mărturiile cu caracter autobiografic. Propria confesiune completează schița biografică, ceea ce răzbate din relatare fiind modestia și acceptarea unui destin dificil, și, în egală măsură, frumos. „Providența Divină” este cea căreia i se datorează „această recunoaștere a unor merite”; „pot spune că sunt fericit pentru faptul că munca mea a fost apreciată”²³, ceea ce ne aduce în fața unui om cu o credință profundă și totală: a împlini voia cerului constituie principiul călăuzitor, iar mulțumirea sporește atunci când semenii ajung să aprecieze valoarea umană. Propagând cuvântul divin, biserica romano-catolică a contribuit într-o măsură însemnată la conservarea și perpetuarea existenței acestor sate de colonizare („90 % din populație vine la biserică. Aceasta e o tradiție care susține întregul sat”)²⁴, rolul principal revenind preotului.

Impresiile unor ziaristi la fața locului, în cele mai accesibile dintre satele pemilor cheici, rețin

16. Fabijeti *et al* 2002, 190 *apud* Annemarie Sorescu Marinković, Torac via Clec: când biografia bate etnografia, în vol. *Caiete de teren* – I – Torac, Ed. Fundației, Novisad, 2006, 120.

17. Bravo Moreno, 2003 *apud* Annemarie Sorescu Marinković, *op. cit.*, 120.

18. Fr. Furet, *Reflecții asupra Revoluției franceze*, 78 *apud* Alin Gavreliuc, *op. cit.*, 196.

19. *Ibidem*.

20. Daniel Bertaux, *Les récits de vie*, Ed. Nathan, Paris, 1997, 31.

21. Václav Mašek, în *Premiul „Jan Masaryk” la Eibenthal*, disponibil la adresa <http://www.catholica.ro/stiri/show.asp?id=4113&clang=r>, accesat la 20 mai 2007, ora 11:20, paragraf 3.

22. *Ibidem*.

23. *Ibidem*, paragraf 9.

24. Václav Mašek, citat de Nicolae Dolângă, *Țara Nerei*, Ed. Kriterion, București, 1995, 74.

amănunte și despre „parohul poliglot”²⁵: în cel mai puțin omogen etnic dintre cele șase sate (întrucât aici a existat exploatarea minieră de la Baia Nouă, pe lângă cehi s-au așezat și sârbi, români, nemți etc.) – Eibenthal - Václav Mašek „și ține slujba două treimi în cehă, o treime în română”, în plus, liceul absolvindu-l în maghiară, latina însușind-o în facultate, iar germana fiind învățată „din zbor”²⁶. Din aceeași sursă aflăm că încă din 1968, părintele cunoștea satul, atunci administrându-l pentru prima oară, pentru ca mai apoi, în anul 1999, să revină într-una din primele parohii care-i fuseseră repartizate. O discuție avută cu părintele în vara anului 2006 întărește cele de mai înainte: „În '68 am fost numit paroh la Moldova Nouă, și-atuncea, din '68 până în '68, Eibenthalul aparținea ca filială – satul alăturat înseamnă <<filia>>, filială – de Orșova, și-atuncea am preluat eu actele, matricole (registre parohiale, n.n.) de la Orșova; eu administram din '68, până în '77, deci Moldova Nouă (cu sediul în Moldova Nouă), Sf. Elena, Zlatița și Eibenthalul”²⁷.

„Que nous reste-t-il encore comme éléments pour découvrir la vérité? Un document de grande valeur: les mémoires des contemporains. C'est là que nous devons aller à la chasse de ces petites images infiniment précieuses qui nous montrent ce qu'a été notre héros pour l'homme qui l'a vraiment rencontré”²⁸. Astfel, mărturiile sătenilor îl dezvăluie pe părintele Mašek: „E și el vecer bătrân, da' uite, ține la noi, mereu vine la noi. Daa, da, nouă ne pare bine și pre el iar îl văd mulțumit aicia, când vine”²⁹; „...așa preot, așa preot...el e mai mult decât preot și ni sînt foarte mulțumiți de el, toată lumea-i mulțumită de el; că el ne-a făcut aișia, uite ce pictură, tot asta (interviul s-a desfășurat în biserica din Bigăr, zugrăvită de pictorul Josef Řehak, n.n.), cu domnu' Řehak...”³⁰. Chestionat asupra figurilor marcante ridicate din rândul pemilor, un sătean din Eibenthal conchide: „Păi...așa, localnic, eu nu știu, dar acumă cum e, foarte important e domnu' părinte, e foarte bun gospodar, și ca și părinte...cred că toată lumea e mulțumită de el...face fiecare zi (slujbe, n.n.)”³¹.

Imaginea parohului de „stâlp al comunității” se confirmă și prin alte amănunte: bun cunoscător

al originii strămoșilor, domnia sa a citit și s-a documentat suficient încât să prezinte detaliat fiecare sat în parte; în casa parohială există o bogată bibliotecă, iar de-a lungul anilor, părintele a cumpărat și a primit materiale publicate despre istoria cehilor din M-ții Almăjului, materiale care îi slujesc în intenția realizării unei monografii a etniei. Asemeni primului slujitor al bisericii de la Gîrnic, Francisc Unzeitig, cel de-al treisprezecelea (în perioada 1977-1999, Václav Mašek a păstorit aici, în satul său natal) a inițiat o nouă *Historia Domus*: deși încercarea sa nu a atins dimensiunile celei redactate cu peste 150 de ani în urmă, consemnările se dovedesc prețioase, mai cu seamă în condițiile în care munca cercetătorului se confruntă cu resurse bibliografice lacunare.

Unzeitig întruchipează o altă biografie exemplară: acțiunile dedicate îmbunătățirii condițiilor de trai ale coloniștilor susțin înscrierea sa în rândul eroilor întemeietori, la nivelul coloniei Gîrnic (actuala comună Gîrnic cuprinde satul ceh omonim și satul românesc Padina Matei). Vreme de un sfert de secol, locuitorii nu au beneficiat nici de preot, nici de învățător, neexistând nici măcar clădirile respective. František Unzeitig va fi primul paroh, trimis din Cehia (“Candidatului” i se impuseră - de către colonelul von Machio, cel care s-a ocupat, împreună cu Magyarly de aducerea și repartizarea familiilor de coloniști - câteva condiții: să se preocupe de sufletele și bunăstarea enoriașilor, să nu aibă interese personale, să-i sfătuiască a rămâne pe cei care ar fi intenționat reîntoarcerea în Boemia, să cunoască – pe lângă limba germană – limba cehă, la perfecție)³², sub coordonarea sa (și cu bani puși la dispoziție de către conducerea militară, *Kriegs Ministerium*), fiind edificate, aproximativ la mijlocul sec. XIX, școala și biserica din sat³³. Deși a venit în comunitate și era numai pe jumătate ceh, această figură a ajuns să se identifice cu destinul Gîrnicului, prin implicarea de care a dat dovadă: „Acest preot a servit aici 25 de ani și a făcut mult bine comunei având tot concursul companiei ... i se datorește ridicarea bisericilor în comunele cehe și totodată s'a îngrijit și de celelalte nevoi ale comunelor cehe, subordonate lui”³⁴.

Referindu-ne la un timp îndepărtat, nu avem posibilitatea să aflăm cum era perceput de către consăngerii și consătenii săi acest promotor al spiritualității și al culturii. Cu toate acestea, mărturiile-i proprii, observațiile mai mult sau mai

25. Dana Ciobanu, Doru Cobuz, *Captivi lumii făgăduite*, disponibil la adresa http://www.jurnalul.ro/articol_2214/captivi_lumii_fagaduite.html, accesat la 8.03.2007, ora 14:52, prg. 3.

26. *Ibidem*, prg. 8.

27. Václav Mašek, 65 de ani, Eibenthal, 28.08.2006.

28. André Maurois, *Aspects de la biographie*, Ed. Bernard Grasset, Paris, 1930, 127.

29. Marie Pelnař, 81 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

30. Barbora Mleziva, n. Saucop, 59 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

31. Vasile Pospisil, 70 de ani, Eibenthal, 27.08.2006.

32. *The Colonization of Czechs in the Southern Romanian Banat*, disponibil la adresa <http://www.genealogy.ro/cont/czechs.htm>, accesat la 1 iunie, ora 16: 28, prg. 6.

33. Nicolae Dolângă, *op. cit.*, 74.

34. Alexandru Moisi, *Monografia Clisurei*, Ed. Librăria Românească, Oravița, 1938, 270.

puțin particulare sunt incluse în acea *Historia Domus*, datată Weitzenried³⁵, 1853. Această carte memorială a parohiei narează stabilirea cehilor boemieni în cuprinsul frontierei militare a Imperiului³⁶ și avaturile acestui proces, care a marcat profund debutul existenței comunitare. Cronica parohiei a fost parcursă și tradusă (nefiind însă editată) de către *pater* Mašek, dânsul oferind un scurt rezumat al lucrării, care prezintă nu numai primele transporturi de populație adusă din Boemia, ci și așezările întemeiate, numărul lor fiind mult mai mare, comparativ cu situația prezentă. „*Gîrnicul a primit preotul după 24 de ani, din Cehia, și, totodată, învățător cu diplomă, și atunci el a scris amintirile acelea*”; „*el avea pregătire în germană: cu toate că mama lui era cehoaică, tata era german*”; „*Historia Domus [este scrisă] în germană, dar în șvabah îi foarte greu de citit, și-atuncea eu, cu ajutorul unui preot născut german, ne-a tradus această cronică în maghiară și din maghiară am tradus în cehă și această cronică este la Gîrnic*”³⁷. Un personaj exemplu vorbește despre un alt personaj exemplar, fiecare – situat la un capăt al șirului de îndrumători spirituali – îndeplinind obligația completării cronicii comunității, cu bunele și relele întâmplare.

Dovada că Unzeitig avea o viziune largă și se manifesta ca un adevărat patriot, a fost interesul de a cuprinde în consemnările sale soarta tuturor celor care, de același sânge și de aceeași limbă au ales un nou trai, în Banat. Discuțiile avute cu părintele Mašek au relevat că sunt prezentate date privind și situația coloniștilor din Ravenska, Bigăr, Berzasca, Liubcova, Sf. Elena și Eibenthal (ultimul constituia, la fel ca în prezent, parohie separată, în vreme ce restul erau arondate parohiei Gîrnic). Conform aceleiași surse, lipsesc informații despre Șumița, care, prin amplasarea-i geografică, a aparținut dintotdeauna de Mehădia (și, mai nou, de Băile Herculane), neavând nici preot care să țină slujbele în limba maternă a sătenilor. Sucesiunea preoților în celelalte comunități este, însă, amintită în cronică, alături de alte amănunte prețioase, între care legende de întemeiere, prin grija lui Unzeitig fiindu-ne astăzi cunoscute unele personaje-cheie în acțiunea de stabilire a emigranților în zona Clisurii.

Pomenit de R. Urban în lucrarea “Češi a Slováci v Rumunsku”, Francisc Unzeitig este menționat și în “Schematismus Dioecensis Csanádiensis – Pro Anno Domini 1853”, în poziția de *Parochus A.R.D.*

35. Primul nume al coloniei.

36. Milena Secká, *Czechs in the Romanian Banat*, disponibil la adresa http://www.rozylowicz.com/pdf-files/czechs_banat.pdf, accesat la 20 mai 2007, 14:55, nota 8.

37. Václav Mašek, 65 de ani, Eibenthal, 28.08.2006.

(Vice-Archi-Diaconus) al parohiei Weitzenried, districtul Oravița³⁸, cât și în “Monografia Clisurei”, a lui Alexandru Moisi, deși nu cunoaștem ce fel de izvoare documentare a utilizat acesta din urmă.

Un alt personaj exemplar, în viziunea părintelui Václav Mašek, reprezentativ fără doar și poate pentru satul Bigăr, este pictorul Josef Řehak. În etapa de „periegheză” a studiului nostru, din discuțiile purtate cu un participant la programul de facilitare comunitară³⁹, desfășurat în localitate, se conturase o figură aproape mitică a acestuia, ținând seama și de puternica componentă subiectivă a informatorului, care locuise (pe durata punerii în practică a obiectivelor programului) în casa familiei pictorului. Nivelul percepției popularității de care a beneficiat (beneficiază) figura artistului cunoaște variații în funcție de interlocutor, însă cert este că după moartea sa, Řehak pare să se bucure de mai multă apreciere și, mai ales, printre turiștii veniți din Cehia. Tipul de receptare, numărul „receptorilor”, viziunea celor care l-au cunoscut au condus la concluzia că avem de-a face cu un *exemplu*, care a trăit și s-a exprimat ca atare.

Sursele primare în reconstruirea imaginii sale sunt interviurile realizate în special la Bigăr, ele fiind completate de referiri cuprinse în reportaje (se pare că unele au fost realizate și de ziaristi cehi, din păcate nu am avut acces la un asemenea material). Discuțiile au privit, în mare măsură, nu numai artistul, ci și omul Josef Řehak, ba chiar putem afirma că, în unele cazuri, a contat mai mult amprenta lasată de cel de-al doilea. Explicația rezidă în implicarea pe care Řehak a dovedit-o prin profesiile pe care le-a desfășurat și în folosul Bigărului (primar, factor poștal); pe de altă parte, un pictor de factura naivă, așa cum este el socotit, reprezintă, prin natură, parte activă a colectivității în care se originează, situându-se mereu aproape de ritmul arhaic, tradițional, de pulsațiile existenței microcosmosului rural.

„*Știu c-a fost om foarte bun, înainte a fost bolnăvicios*”⁴⁰, își începe o săteancă confesiunea despre cel care zugrăvea nu doar biserici, ci și picturi laice și chiar simple modele în casele oamenilor din Bigăr, văzându-și pasiunea probabil mai mult un meșteșug, decât o artă. De altfel, nu a existat o pregătire de specialitate, ci un talent nativ, care s-a perfecționat prin încercări continue, prețuirea venind încetul cu încetul. Un autodidact,

38. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Timiș, *Schematismus Dioecensis Csanádiensis – Pro Anno Domini 1853*, Temesvarini, Typis haeredum Josephi Beichel, cota p. 7403, 106.

39. Inițiat de guvernul de la Praga și realizat în Bigăr, Gîrnic și Eibenthal cu sprijinul Centrului de Asistență Rurală Timișoara, la începutul anilor 2000.

40. Terezia Mareș, 70 de ani, Bigăr, 25.08.2006.

care era perceput printr-o apreciere paradoxală: „o fost om cu școală, dar el n-o făcut școală niciunge. N-o învățat pictorie niciunge, aia numă din capul lui ce-o învățat el, și ați fost la el acasă, ați văzut mâinile lui ce-o fost...el o fost tare”⁴¹. Întrucât avea o caligrafie splendidă, despre care se dusese vestea (care se poate observa în semnăturile tablourilor sale) și fiind un om citit (într-o perioadă el răspundea de biblioteca satului), solicitările nu erau puține: știința de carte nefiind, în acea vreme, chiar la îndemâna tuturor – și chiar și așa, nu la un nivel acceptabil – sătenii, și nu numai, apelau la Josef Řehak, ca acesta să îi ajute în întocmirea diverselor acte, solicitări etc. Astfel de ajutor, oferit orișicui, ne-a fost confirmat de mulți interlocutori și dovedește, mai întâi de toate, profundele sale calități umane, altruismul cu care venea în întâmpinarea semenilor.

Dacă pentru unii Řehak s-a remarcat numai prin operă, pentru nepoata sa a reprezentat, cu siguranță, un exemplu: a fost, în primul rând, bunicul. Subiectivitatea este inerentă, dar la fel de adevărat este că numai membrii familiei aveau posibilitatea să îl cunoască în cea mai mare și adevărată măsură. „[A fost] un om simplu, un om de omenie, plin de viață...un om plin de fantezie, plin de...nu știu cum să spun, era un om special”⁴². Fetița, care a crescut până la vârsta de opt ani la Bigăr, a intuit dimensiunea artistică a bunicului, și, cu mult mai mult, după dispariția lui, „când au venit fel de fel de oameni să întrebe de lucrările lui, să le vadă; mulți cehi vin an de an”. Totuși, este dificil de explicat cum a ales bunicul această cale: „Păi, pasiunea asta cu pictura, probabil...țin minte că mi-a povestit că a avut-o de mic, deci de mic îi plăceau lucrurile frumoase (Râde), da, tot ce era frumos și așa a încercat să pună pe hârtie frumosul, să picteze”.

Cel care a ales să nu plece la oraș, a făcut din propria-i locuință cu mult mai mult decât un spațiu de adăpostire. Acasă a devenit și atelierul permanent de creație, sanctuarul unui artist care a trecut de la tablouri la frescă pe zidurile odăilor. Femei pe care și le-a închipuit, flori, peisaje, reproduceri după vederi primite, Adam și Eva, Mona Lisa (în mai multe ipostaze), ba chiar o întâlnire Ceaușescu – Ronald Reagan⁴³, toate acestea împodobesc casa devenită centrul de atracție în Bigăr. Articolele apărute în broșuri (precum cele ale profesorului ceh Jaroslav Svoboda) sau ziare îl înfățișează ca “motiv de mândrie al bigărenilor”⁴⁴, cu atât mai mult

cu cât biserica din sat (ca și alte biserici catolice frecventate de cehi) a fost pictată tot de el, într-un chip special.

Acest episod se conturează prin intervenția exemplarului *pater*, care a avut inițiativa aducerii, bucată cu bucată, a întregului ciclu de tablouri, intitulat “Calea Crucii”, de la Moldova Nouă, la Bigăr, spre a sluji drept model întru decorarea sfântului lăcaș⁴⁵. Aici se găsesc și tablouri comandate de persoane private, o Sfântă Barbara realizată la cererea minerilor (cei mai mulți dintre bărbații din sat au lucrat la exploatarea din apropiere), însă personalizarea bisericii se realizează prin prezența creațiilor lui Řehak, care a oferit o viziune aparte a patimilor christice.

Arta, ca șansa de a ne vedea cum suntem și ca posibilitate de a merge mai departe, a funcționat pentru Josef Řehak ca spațiu al libertății / libertăților, ca un mod(el) de existență și nu ca un scop. “El nu s-a gândit niciodată ca din asta (pictura, n.n.), să facă, eu știu, ceva, grandios, ceva... pentru el asta era un mod de viață, un mod de exprimare. El picta din plăcere, nu ca să ajungă ceva sau cineva; da-i plăcea foarte mult, când venea cineva la el în casă, să-i arate, să îl întrebe dacă-i place, să se laude (Râde), așa cumva”⁴⁶. Modestia omului a ținut departe artistul de manifestări culturale de specialitate, însă aceasta nu a constituit o piedică în afirmarea sa, el ajungând să fie mai cunoscut în Cehia decât în țara noastră. Totuși, recunoașterea este una postumă: „Cred că el nu a crezut niciodată c-o să ajungă atât de multă lume să-i vadă picturile, nu cred că s-a gândit vreodată la asta”, mărturisirea nepoata sa.

Alături de istorii exemplare și oficiale, oferind aceeași „prezumție de credibilitate”, istoria trăită pe „cord deschis”⁴⁷, invită cercetătorul la reconfigurare, în sensul ordonării valorilor recunoscute ca parte a codurilor morale care guvernează existența socială. “...subiectul interviurilor noastre are drept egal la cuvânt în textul etnologic cu noi, cercetătorii”⁴⁸ și prin vocea acestuia (re)construim “noi” parcursul unei istorii personale, pe cât de etică, pe atât de anonimă. Povestea Mariei Pelnař – cunoscută în sat drept “Maruška”, se înscrie în acest cadru; născută la Bigăr, în 1925, această “pemoaică” sau “cehă” (cum ea însăși se caracteriza) a purtat poverile vieții fără să se plângă, mereu cu zâmbetul pe buze,

41. Marie Pelnař, 81 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

42. Gabriela Grigorie, 29 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

43. Adriana Nica, Cehii din Banat și esența vieții, în *Agenda*, 13/30.03.2002, disponibil la adresa <http://www.agenda.ro/2002/13-02-b.htm>, accesat la 12.01.2007, prg. 10.

44. *Ibidem*.

45. Václav Mašek, 65 de ani, Eibenthal, 28.08.2006.

46. Gabriela Grigorie, 29 ani, Bigăr, 23.08.2006.

47. Ștefan Buzărnescu, prefață, în François Ruegg, *La est, nimic nou...*, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2003, VIII.

48. Mondher Kilani, *Du terrain au texte*, sur l'écriture de l'anthropologie în 1994 apud Otilia Hedeșan, „Cuvânt înainte”, 26, în volumul colectiv *Caiete de teren – I – Torac*, Ed. Fundației, Novisad, 2006.

cu un optimism infailibil, care respiră din fiecare frază a convorbirilor purtate cu cercetătorul.

„Am crescut cum am putut”⁴⁹, mai ales că “aici o fost vremuri grele”, iar “atunci n-o fost cum îi acumă”, își începe relatarea. De altfel, mai toate relatările culese se structurează în baza acestei distincții între “acum” și “atunci”, cu deosebirea că în cazul de față avem de-a face cu o valorizare pozitivă a prezentului, în raport cu un trecut plin de lipsuri și greutăți. Cel puțin copilăria nici nu putea să fie altfel, întreruptă la 14 ani prin dispariția tatălui: cu trei frați mai mici și o mamă casnică, Maria a intrat abrupt în viața reală, angajându-se la munca legată de întreținerea căii ferate din pădurea vecină Bigărului. “Iarna am lucrat să dezăpezim linie, să poată să vină trenul după lemne și vara am săpat cu picomul (târânăcop, n.n.)...ca să aibă ai mici ce să mănânce”. La o vârstă fragedă, copila a conștientizat dificultățile economice traversate de familie în absența tatălui, astfel că și pe mai departe a continuat să lucreze, de această dată ca și servitoare la Orșova, unde tinerele cehoaice erau vestite și căutate pentru hărnicia și iscusința lor. La 16 ani, încă adolescentă, Maria îngrijea copii mici și felul în care a procedat nu a fost uitat: “O fost o doamnă acolo...când am venit eu acolo, fetița o fost de nouă luni...ea (doamna, n.n.) o fost, cum să spun, cu tifos...eu am stat cu fetița; și după aia...m-am măritat și odată vin la Orșova și ei trec pe acolo și fetița strigă: <<Mami, uite Maria...>>. Si doamna vine către mine...zise: <<Știi șe? Dacă ai crescut fata mea, hai la magazin, io trebuie să-ți cumpăr un dar pentru asta >>. Atunci era criza de haine, de toate; ea, săraca, m-o luat cinci metri, să pot să-mi fac hainele, că cică am avut grija de fata ei...”.

Conștiința valorii acestor indivizi rezultă din cumulul prețuirilor de natură etică, făcute de membrii colectivității. Nu este necesar, în chip absolut, ca persoana apreciată să se remarce în afirmarea comunității, este suficient să fi dus o viață morală, cumpătată, corectă. Cel mai adesea, viețile exemplare se derulează în tăcere, iar cei care le parcurg, nu conștientizează calitățile care îi ridică în ochii semenilor. Fără a face apel la studiile de etnopsihologie, putem susține, în baza cercetării de teren, că o colectivitate atât de mică precum a pemilor cehi, nu avea cum să supraviețuiască în absența unui număr însemnat de indivizi echilibrați, moderați, atât în exprimările comunitare, cât și în cele private. Profund religioși și dedicați valorilor tradiționale (bunăstarea familială), locuitorii acestor sate izolate au căutat să se mențină în anumite cadre / limite, fără să pretindă, fără să facă vâlvă, fără să se expună. O lume foarte puțin vizibilă, consimțind

49. Marie Pelnaș, 81 de ani, Bigăr, 23.08.2006.

în deplină cunoștință să se exprime astfel: „Nimeni din sat nu a făcut satul de răs. Deci nu este persoană sa facă ceva rușinos, să facă pușcărie...deci pentru furt sau pentru crimă sau pentru viol, nu s-o întâmplat. Deci în 200 de ani...e ceva”⁵⁰.

Studiul nostru a identificat în figura tatălui acestui informator un alt reper de exemplaritate. Participase la a doua conflagrație mondială și luptase pe frontul din Rusia, unde „a ajutat un rus în război, a ajutat familia lui”⁵¹; drept răsplată i s-au oferit două brichete cu diamante, pe care (în drumul de întoarcere, către România) avea să le schimbe pentru mâncare, deși aceasta nu a putut fi consumată, din cauza slăbiciunii. Multe amănunte ale acelei istorii trăite s-au șters în timp, întrucât povestitorul era la o vârstă fragedă atunci când i se relatau faptele, dar curajul, îndrăzneala care au creat o aură mistică în jurul părintelui au amprentat definitiv memoria fiului.

Calitatea umană a acestui personaj s-a dovedit și cu alt prilej, când a intervenit cu succes în favoarea unui prieten, care era pe punctul de a fi ridicat de Securitate. Probabil că și experiența războiului șlefuiseră acest caracter puternic, care a transmis fiului o amintire referitoare la un om „la care cuvântul era sfânt”. Iată cum apare într-o biografie exemplară episodul tragic al unui alt personaj exemplar: „Azi au ajuns în Bigăr (soldații mobilizați, n.n.), mâine în Berzasca și se cazau acolo cu unitatea...și, cum sunt militarii, seara mai ieșeau în sat, se îmbătau, se legau de fete și făceau tot felul de prostii. Și-odată a ieșit comandantul dimineața la raport și zice <<începând de astăzi, pe cine garnizoana va aduce beat, pe ăla îl execut în fața plutonului>> Fiind comandant, ca să-și protejeze fiul, l-a luat la unitate, da...deci două, trei zile, pe cine aduce garnizoana? Îl aduc pe fiu-su. Și... ca să mențină situația sub control, pentru că era situație de război oricum, l-a pus în fața plutonului, plângea și-a ordonat foc. Tatăl meu zicea: <<dom'le, nu știu câți ar face o asemenea...>>, asta, oameni de cuvânt. Astăzi, sigur, se va părea la unii o situație deplasată poate, dar ...a fost dovadă de consecvență, de cuvânt dat, deci respectat”⁵².

Rămânând în sfera celor care au participat la al doilea război mondial, am considerat demnă de atenție și povestea octogenarului Ferdinand Vențel Havlicek, din Baia Nouă (sat aparținând comunei Eibenthal). Chiar dacă nu reprezintă tocmai modelul biografiei exemplare – între domnia sa și câțiva locuitori din comună au existat (există) o serie de conflicte, care au izbucnit pornind de la opțiuni politice diferite – parcursul existenței

50. Adam Mlezzyva, 38 de ani, Bigăr, 22.08.2006.

51. *Ibidem*.

52. *Ibidem*.

sale evidențiază momente deosebite. Fără doar și poate, ele se regăsesc și în alte biografii, însă ceea ce particularizează destinul lui Ferdinand Havlicek este un cumul de fapte extreme, ceea ce l-a făcut (im)popular în cadrul comunității.

La 16 ani, acest personaj controversat alegea să părăsească România, spre a se înrola în armata italiană, „pentru că n-am vrut, atunci au venit nemții, au ocupat și au prins tineretul și [l]-au dus în Germania”⁵³. Cu toate că era foarte tânăr, Havlicek a înțeles că propaganda germană nu ascundea decât un regim și o politică de teroare și a ales efectiv să fugă, mai ales în condițiile în care la Eibenthal, mulți săteni se înscriaseră în Grupul Etnic German, fără să cunoască măcar natura organizației și în absența unor elemente noțiuni ideologice. Unul dintre dosarele⁵⁴ fondului „Legiunii Jandarmi Severin” menționează o situație a înscrișilor în Volksgruppe, la Eibenthal membrii provenind din toate categoriile sociale și de vârstă: agricultori, casnice, mineri, comercianți, elevi (în număr mare) etc. Evidența, (realizată conform numelui, ocupației, datei de naștere, domiciliului și originii etnice) conține aproximativ o sută de persoane, însă ce trebuie semnalat este că o parte dintre aceștia erau efectiv de origine etnică cehă, chiar dacă purtau nume cu rezonanță germană sau au preferat să declare că sunt etnici germani. Tânărul, pe atunci, Havlicek, a servit 16 luni în trupele italiene, însă după eliberarea teritoriilor ocupate de nemți, în loc să revină acasă, a preferat să se înroleze în acea armată cehă, formată în exil, în anul 1943, în Marea Britanie: „...m-am încadrat în armata cehă, am făcut ceva instrucție acolo, ca să cunoaștem armele engleze...și-atunci am plecat pe teritoriul francez. Acolo am luat poziție de luptă, în orașul Lille și am luptat peste tot teritoriul francez, până la München, în Germania, până s-au predat nemții”. Câțiva ani mai târziu, Ferdinand Havlicek dovedea, încă o dată, un comportament demn de considerație, înțelegând să se opună Securității, care pătrunsese, cu forța, în locuința sa, pentru a-l deporta în Bărăgan. Fără îndoială, chiar și în absența împotrivirii, rezultatul ar fi fost același, însă prin rezistența probată, Havlicek a arătat că samavolnicia regimului nu reușea decât să îl îngenuncheze temporar: „În 1951, în 18 iulie, a venit securitate și a conjurat casa, securitate, a dat ca hoții, a intrat noaptea peste noi, și până a rupt și ușa, ce să le fac? Pistolul acolo pe mine, zic, du-te dracului cu pistolul tău, zic, era un locotenent major, l-am injurat urât, ce vii, veniți ca hoții în casa mea, ce

v-am făcut eu, ce vreți de la mine? Zice, <<uite, lege conform guvernului României, ești strămutat în altă parte, mutat de aici, n-ai voie să stai aici pe frontieră, că prezinți pericol”. I-a fost confiscat și pistolul, pe care îl primise în armata cehă și pe care îl putea purta în virtutea „dreptului internațional” conferit de forțele aliate unite, pistol pe care l-a reprimat (temporar) după aprobarea cererii înaintate direct lui N. Ceaușescu.

Cei cinci ani petrecuți în Bărăgan l-au obligat să se mobilizeze încă o dată, pentru a putea face față condițiilor extrem de grele, având în vedere că era necesar să asigure și existența familiei (soția și copilul). Dacă ar fi să procedăm la o evaluare retrospectivă, am putea observa similitudinea situațiilor: ca și strămoșii săi, informatorul a fost abandonat într-un loc lipsit de orice condiții, obligat să se descurce, punându-i-se la dispoziție doar un lot de pământ, pe care trebuia să îl facă roditor: „ne-a descărcat în câmp, te-a băgat acolo, în câmpia goală ne-a descărcat. Și a fost deja măsurătoarea, a fost parele bătute, de-aici, de la locul ăsta, aici, îți faci casa, fire-ai dracului să fii, așa ne-a injurat. De-aici, 50 de metri încolo, faci și grădina, aici faci casa, aici îi strada, aici îți faci tot, asta-i locul tău! Am suferit mult, acolo a fost ceva...acolo...nici nu se poate explica cum, ce-am suferit acolo”. Nu numai situațiile extreme, ci mai cu seamă modul în care s-a raportat la acestea, ne-au condus la concluzia că ne găsim în fața unui personaj remarcabil. Discursul său, prolix și permanent supus digresiunilor, este mereu trăit cu intensitate, cu pasiune. Teoretic, o biografie „este supusă acelorași legi ca orice lucrare istorică, al cărei obiectiv este stabilirea unui adevăr”⁵⁵, însă astfel de exemple se pot situa în opoziție cu teoria conform căreia „o biografie este istoria unei vieți, nu romanul ei, nu evocarea ei”⁵⁶. Mai mult, în demersul configurării profilului unui individ care s-a afirmat printr-un comportament deosebit, care s-a ridicat deasupra majorității, ne putem întreba, pe bună dreptate: „Biografia trebuie să fie o artă sau o știință?”⁵⁷. A. Maurois continua: „Existe-t-il, en biographie, une vérité scientifique? Ce sujet me paraît se diviser naturellement en deux. D'abord est-il possible de savoir la vérité sur un homme? Ensuite, dans quelle mesure peut-on découvrir la vérité sur un temps ou sur une période, en racontant l'histoire

55. Claude Dulong, în *Web 17: Hommage à Roger Duchêne*, Responsable: Jacqueline Duchêne, information publiée le mercredi 25 Avril 2007 par Bérenger Boulay, disponibil la adresa <http://www.fabula.org/actualites/article18446.php>, accesat la 17 mai 2007, ora 20:30, prg. 25.

56. *Ibidem*.

57. André Maurois, *Aspects de la biographie*, Ed. Bernard Grasset, Paris, 1930, 17.

53. Ferdinand Ventel Havlicek, 82 de ani, Baia Nouă, 27.08.2006.

54. Direcția Județeană Arhivele Naționale Timiș, Fond *Legiunea Jandarmi Severin*, nr. 193, dosar 102/1945.

d'un home?"⁵⁸. Asupra aceluiași eveniment, asupra aceluiași om, identificăm o serie de opinii: cei care l-au cunoscut efectiv își amintesc numai anumite aspecte, o anecdotă, care, deși reprezintă o parte din acel individ, ajunge – prin procesul rememorării – să-l definească în chip total. Pe de altă parte, unii dintre aceia care intră, la un moment dat, sub lupa interesului nostru, ne sunt cunoscuți doar prin intermediul povestirilor, legendelor și, uneori, ajungem noi înșiși să fabricăm astfel de legende⁵⁹. În definitiv, biografiile (cele exemplare, cu atât mai mult) sunt, precum istoriile, limitate arbitrar: "*on peut essayer de fixer ces changeantes nuances, de faire chanter cette note unique et vraie, mais c'est une vérité d'un tout autre caractère que celle poursuivie par le chimiste ou par le physicien*"⁶⁰

their parents / grandparents told them), not only proves the spiritual bond with the hero ancestors but also the way in which they are remembered by the young and the old alike. Even if these heroes do not have a celebration or commemoration at a specific date, their memory is kept alive in the conscience of their descendants: the fact that the Pems relate to these exemplary figures directly and constantly emphasizes how aware they are of their ethnicity, how coherent intimate community mechanisms are and at the same time how completely and unequivocally the villagers assume their own ethnic identity.

EXEMPLARY BIOGRAPHIES IN CZECH COMMUNITIES FROM THE BANAT REGION IN XIX-XX CENTURY

(Abstract)

Exemplary characters become heroes in collective memory: starting from this statement, the project we initiated was intended to follow present and past exemplary characters that have found a place in the memory of the seven villages with compact populations of Czech origin. (Sf. Elena, Bigăr, Gîrnic, Ravenska, Eibenthal și Șumița).

The Czech Pems' heroes are those mythical ancestors that sacrificed themselves in a distant past in order to lay the foundation of the communities which have largely survived to this day. Their figures and efforts create epic images where legendary elements, exceptional deeds and historical data merge. Although we cannot talk about a veneration of these heroes "with a purely religious meaning" - like in the case of the ancient Greeks - the image of hero-ancestors is and will remain hallow in the villagers' mentality and they are mentioned with every tale about the Pems' beginnings in Banat. The attachment to these founding heroes is even more remarkable when we consider that many of them are almost fable-like since historical records mention them only partially. History, or rather the stories passed down from father to son (many respondents simply answered that this was what

58. *Ibidem*, 107.

59. *Ibidem*, 108.

60. *Ibidem*, 138.

